

into one free working place (vacant position) on the end of 2012 increased and made 11 persons into one free place.

Therefore the important task of creation of such socio-economic environment, which would stimulate introduction in practice of complex strategy of forming of employment of rural population and socio-economic development of village, stands before science and practice.

УДК 347.211:330.142:338.432

Курило Л.І.,

к.е.н., доцент

Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ АГРАРНОЇ СФЕРИ У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ

***Анотація.** У статті розкрито місце інтелектуального капіталу та його складових у формуванні інноваційної моделі розвитку та визначено роль держави у цьому процесі. Запропоновано концептуальну модель розвитку інтелектуального капіталу з урахуванням інституціональних умов та результативності інноваційної діяльності в зазначеному секторі національної економіки.*

***Ключові слова:** інтелектуальний капітал, інноваційна модель, інноваційний розвиток, інтелектуальна власність, аграрна сфера*

Постановка проблеми. Сьогодні інтелектуальний капітал виходить на передній план як основний чинник формування національної інноваційної парадигми розвитку держави. Знання, як нематеріальна основа інтелектуального капіталу, втілені у наукових розробках, стають визначальним аспектом створення і впровадження у практику інновацій в усіх сферах.

Актуальність проблеми розвитку інтелектуального капіталу в аграрній сфері пов'язана, насамперед, з необхідністю інтелектуалізації аграрно-господарських відносин, створення сприятливих інституціональних умов для поширення знань, як детермінанти формування перспективної конкурентоспроможності аграрних товаровиробників. Стратегічна перспектива науково-практичного вирішення зазначеного завдання полягає у формуванні ресурсозберігаючого, еколого-безпечного, наукоємного сектору економіки, здатного забезпечити конкурентоспроможність продукції на внутрішньому і зовнішніх ринках, що не можливо без вирішення питань аграрної освіти,

науки, формування функціональних інститутів науково-інноваційної діяльності та інноваційної моделі розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вирішення теоретичних, методичних і практичних питань розвитку інтелектуального капіталу та окремих його складових належить В. Андрійчуку, Ю. Бажалу, О. Бутнік-Сіверському, П. Гайдуцькому, В. Гейцю, В. Дієсперову, С. Володіну, В. Жуку, Г. Калетніку, М. Кісілю, М. Коденській, М. Кропивку, Ю. Лупенку, О. Мельнику, Л. Михайловій, П. Музиці, Г. Підлісецькому, А. Пригожину, В. Россосі, П. Саблуку, В. Ситнику, С. Тивончуку, Л. Федуловій, О. Шпикуляку, О. Шпичаку, В. Юрчишину, С. Юшину та іншим дослідникам.

Мета статті. Сучасні теорії і концепції, а також сформовані на їх основі механізми розвитку інтелектуального капіталу є не зовсім сталими, не повністю враховують інституційну динаміку суспільно-економічних перетворень, що також підтверджує наявність цілої низки малодосліджених проблем.

Науковий пошук шляхів, методологічних підходів як найоригінальнішого обґрунтування функціонально-рольових характеристик розвитку інтелектуального капіталу здійснюється повсякчас, теорія і науково-практичне розуміння яких значною мірою сформовані. Разом з тим, має місце ще ціла низка питань, невирішеність яких залишає широке поле для досліджень. Зокрема, наявність галузевих особливостей, у нашому конкретному випадку – це специфіка аграрної сфери економіки, дає підстави констатувати факт невизначеності щодо: причин дисфункціональності інтелектуального капіталу, створеного вітчизняною аграрною наукою; низької витребуваності інтелектуальних продуктів суб'єктами агрогосподарювання; інституціонального середовища стимулювання інтелектуалізації соціально-господарського процесу на селі; активізації участі держави у розвитку аграрного інтелектуального капіталу.

Метою статті є визначення ролі інтелектуального капіталу у формуванні інноваційної моделі розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретично і практично доведено, що інтелектуальний капітал формує конкурентні переваги учасників ринку, галузей і держав як в умовах сьогодення, так і на перспективу. Економіка, що базується на знаннях, інтелекті, є передовою по своїй суті, адже продукує інновації, які забезпечують поступальний розвиток і високий рівень конкурентоспроможності у задоволенні потреб споживачів всіх організаційно-правових форм. Головними складовими такої економіки є: ефективно організований інноваційний процес; консолідація дій науки, освіти і виробничого процесу; інтелектуалізація праці; заміна фінансового капіталу на людський та інтелектуальний [1]. Створення такого середовища формування і використання інтелектуального капіталу в аграрній сфері є першочерговим завданням, вирішення якого сприятиме якісно новому, конкурентоспроможному розвитку галузі.

Під інтелектуальним капіталом в аграрній сфері доцільно розуміти капітал, що формується інтелектуальними, у т.ч. людськими, та інформаційними ресурсами аграрної сфери, а також природним та економічним потенціалом територій і регіонів, що в процесі свого руху створюють нову вартість. Це динамічний процес накопичення знань, які використовуються в господарській діяльності, і, водночас, надбання людини й суспільства. В структурі інтелектуального капіталу доцільно виділяти такі складові: людський, ринковий, агроінноваційний (структурний, технологічний, організаційний), споживчий (клієнтський) капітали, які постійно взаємодіють.

Інституціональна модель інноваційного розвитку аграрної сфери постіндустріального спрямування повинна передбачати мінімізацію сировинної спрямованості аграрного сектору. Сільське господарство має розвиватися у напрямі забезпечення умов для формування інституцій, які сприятимуть виконанню цих умов і створенню доданої вартості, у тому числі за рахунок розвитку інтелектуального капіталу.

У розвитку інституціональної бази для формування інноваційної аграрної економіки центральні позиції відводяться науці, яка за підтримки держави

повинна як створювати нові знання, так і впроваджувати їх у практику. За таких умов спектр функцій наукових установ значно розширюється до рівня організації процесу впровадження інновацій. Зі свого боку, держава повинна виконувати функцію інституційного інвестування, стимулюючи організацію венчурних фондів, а також встановлюючи стандарти для інновацій.

Держава та її владні інститути мають сформувавши чітку програму щодо розвитку – впровадження наукової політики. В основу її слід покласти пріоритетність інноваційної спрямованості галузей, а аграрної – як базової. Проблема полягає у тому, що нині зв'язки між фірмами-інноваторами та наукою знаходяться в зародковому стані й ця невизначеність є чинником, який слід обов'язково усунути. Єдиний шлях – формування ефективних інституціональних механізмів. Саме у цьому криється проблема, яка потребує невідкладного вирішення як за рахунок реорганізації, так і шляхом створення нових інститутів. Тобто, інноваційний процес потребує інституціоналізації до ринкових умов.

Інтеграція науки і виробничих структур на засадах партнерства забезпечить оптимізацію трансакцій та трансакційних витрат інноваційної діяльності. Це – єдиний вихід у створенні ефективної структури ринку інновацій, головний інституціональний аспект його перспективного функціонування. Проте для реалізації цієї ідеї слід здійснити фундаментальні інституціональні перетворення, перебудувавши систему продукування інновацій. Центальною фігурою у цій системі виступає інститут розвитку людського капіталу, тобто економіка знань. У зазначеному аспекті вирішення проблеми прийнятною є концепція набуття наукою підприємницьких рис, які передбачають надання науковим розробкам товарного характеру. Мається на увазі створення інституціональних умов, за яких науковий продукт набуватиме форми споживчої вартості.

Потреба в інтелектуальному продукті повинна стати головним рушієм у становленні ринку інтелектуальної власності в Україні. Для цього необхідним є: проведення інвентаризації всіх об'єктів інтелектуальної власності та їх

оцінки з метою створення загальної бази даних і виявлення об'єктів, що приносять або зможуть приносити дохід; залучення держави до процесу стимулювання щодо створення і використання об'єктів інтелектуальної власності в аграрному секторі; ведення обліку і статистики площ сортових посівів у загальних посівних площах країни; удосконалення системи патентно-ліцензійних послуг, створення системи інформаційного забезпечення учасників ринку інтелектуальної власності (за певними характеристиками, цінами), що дозволило б знайти необхідну продукцію і партнерів.

Інтелектуальна продукція повинна бути конкурентоспроможною, що посилить позиції національного товаровиробника на світовому ринку та забезпечить підвищення конкурентоспроможності економіки країни у світових рейтингах.

Головною метою впровадження нових технологій у ринковій економіці є підвищення продуктивності праці й одержання додаткового прибутку. Основна ланка в розвитку інноваційних процесів у сільському господарстві – це науково-дослідні інститути, селекційні центри з науковим потенціалом. Від ефективності їх роботи над створенням і впровадженням у виробництво нових, що відповідають вимогам ринку, сортів сільськогосподарських рослин і нових порід тварин залежить успішність функціонування галузей рослинництва і тваринництва в цілому.

На державному рівні інтелектуальний капітал є національним багатством. Інноваційний розвиток економіки базується на зв'язках між наукою, виробництвом і підготовкою кадрів (освітою). Цей безперервний зв'язок продукує і просуває на ринок, в тому числі й на аграрний, конкурентоспроможну продукцію. Державна політика, спрямована на інноваційний шлях розвитку і підвищення конкурентоспроможності економіки країни, потребує якісних змін кадрового потенціалу, що зумовлено рівнем освіти і кваліфікації.

Назріла необхідність реформи в аграрній освіті, що забезпечить підготовку фахівців із знанням новітніх технологій, із практичними навичками

роботи у сільському господарстві. Для цього потрібно впроваджувати інноваційну складову в усі навчальні плани підготовки та перепідготовки фахівців, приділяти велику увагу перепідготовці фахівців із застосуванням нових навчальних планів і залученням практичних фахівців із підприємств-інноваторів.

Місце навчальних закладів у формуванні людського капіталу важко переоцінити, оскільки розвиток світової цивілізації значною мірою визначається рівнем професійної підготовки людських ресурсів як основної передумови створення її наукового, економічного, соціального і духовного потенціалу.

Сформована особистість має зазвичай гармонійно структурований людський капітал, в якому знання, досвід, освіта, навички вписані в наявну систему цінностей та мотивацій, притаманну типу особистості.

Нині у центр своїх досліджень багато західних учених ставлять вивчення життєдіяльності людини як важливого суб'єкта виробництва та носія суб'єктивованих знань, який своєю працею визначає основні напрями розвитку суспільства й економіки. Людський капітал виступає мірою вираженої в людині здатності приносити дохід [2]. Структурний капітал як частина інтелектуального створює умови для ефективнішого використання знань і являє собою розгалужену систему організації знань, що охоплює інформаційну систему, способи накопичення, обробки, використання й управління знаннями. Знання, втілені у засобах виробництва або виробничих процесах, виступають продуктивною силою, що сприяє суспільному розвитку. У формуванні конкурентоспроможного аграрного виробництва важливе місце повинна посісти наука, яка потребує структурної перебудови та переорієнтації на розробки, необхідні аграрному ринку. Чинник, пов'язаний з інтелектуальною складовою виробничого процесу, значною мірою сьогодні впливає на дохідність і конкурентоспроможність підприємств.

Як вважає ряд науковців, нові агроформування, фермерські, селянські господарства, агросервісні підприємства сформували ринковий попит на нові

види добрив, нові заходи та засоби боротьби з хворобами та шкідниками рослин і тварин, нове обладнання та конструкторські елементи оновлення техніки для сільського господарства і переробних галузей. Однією з умов успішного інноваційного розвитку країни та її агропромислового комплексу є створення й державна підтримка різних форм кооперації та інтеграції наукових, виробничих і фінансових організацій та структур [3].

Необхідною умовою інноваційного розвитку є свідоме формування національної інноваційної системи, що вимагає чіткої політики з боку уряду та збалансованості дій держави, регіонів, громадськості. Національна інноваційна система забезпечить сприятливий інноваційний клімат та умови і стимули для всіх ланок інноваційного механізму.

Роль держави в інноваційній моделі розвитку полягає у розробці та реалізації державного стимулювання, підтримці нововведень. Одним із основних засобів державної підтримки наукової та науково-технічної діяльності є державне замовлення на розробку інноваційної продукції.

Державна підтримка науково-технічної та інноваційної діяльності повинна передбачати також формування обласних програм інноваційного розвитку, які будуть включати замовлення на наукову, науково-технічну та інноваційну продукцію, фінансування на обласному і державному рівнях науково-технічних або інноваційних проєктів; сприяти отриманню для провідних наукових установ кредитних ресурсів міжнародних організацій; розробку і прийняття та нормативно-правових актів з метою прискореного розвитку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; виходу інтелектуального продукту на ринок.

В умовах обмежених бюджетних ресурсів необхідним є створення позабюджетного фонду розвитку інновацій. Для підприємств і організацій науково-інноваційної сфери – це зниження процентної ставки кредитів за рахунок обласного бюджету; розвиток центрів із підтримки підприємств, що впроваджують інноваційну продукцію, субсидування частини витрат на

розвиток малого інноваційного підприємництва (на обласному і районному рівнях).

Виходячи з результатів дослідження теоретико-методологічних і практичних аспектів функціонування інтелектуального капіталу в аграрній сфері (рис. 1), запропоновано концептуальну модель його розвитку з урахуванням інституціональних умов та результативності інноваційної діяльності в зазначеному секторі національної економіки.

Механізм розвитку інтелектуальної власності в аграрній сфері має включати три складові: економічну, нормативно-правову, організаційну.

Економічна складова повинна забезпечуватися державою через визначення пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки; замовлення на об'єкти інтелектуальної власності за рахунок державних коштів; стимулювання і підтримка винахідницької діяльності.

Нормативно-правова складова має бути спрямована на гармонізацію вітчизняного законодавства з міжнародним, зокрема із законодавством ЄС; вдосконалення правового регулювання економічної складової права інтелектуальної власності, що передбачає систему сплати мита та зборів, пов'язаних з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності; посилення правового захисту прав інтелектуальної власності, зокрема, через посилення юридичної відповідальності за порушення авторських прав (кримінальної, адміністративної, цивільно-правової); удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності патентних повірених, посилення контролю держави за якістю наданих ними послуг; удосконалення патентно-інформаційного забезпечення, пов'язаного з набуттям прав на об'єкти інтелектуальної власності; здійснення заходів щодо активізації участі України в діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності та підвищення іміджу держави в міжнародних процесах щодо захисту інтелектуальної власності. Організаційна складова повинна забезпечувати комерціалізацію прав на об'єкти інтелектуальної власності.

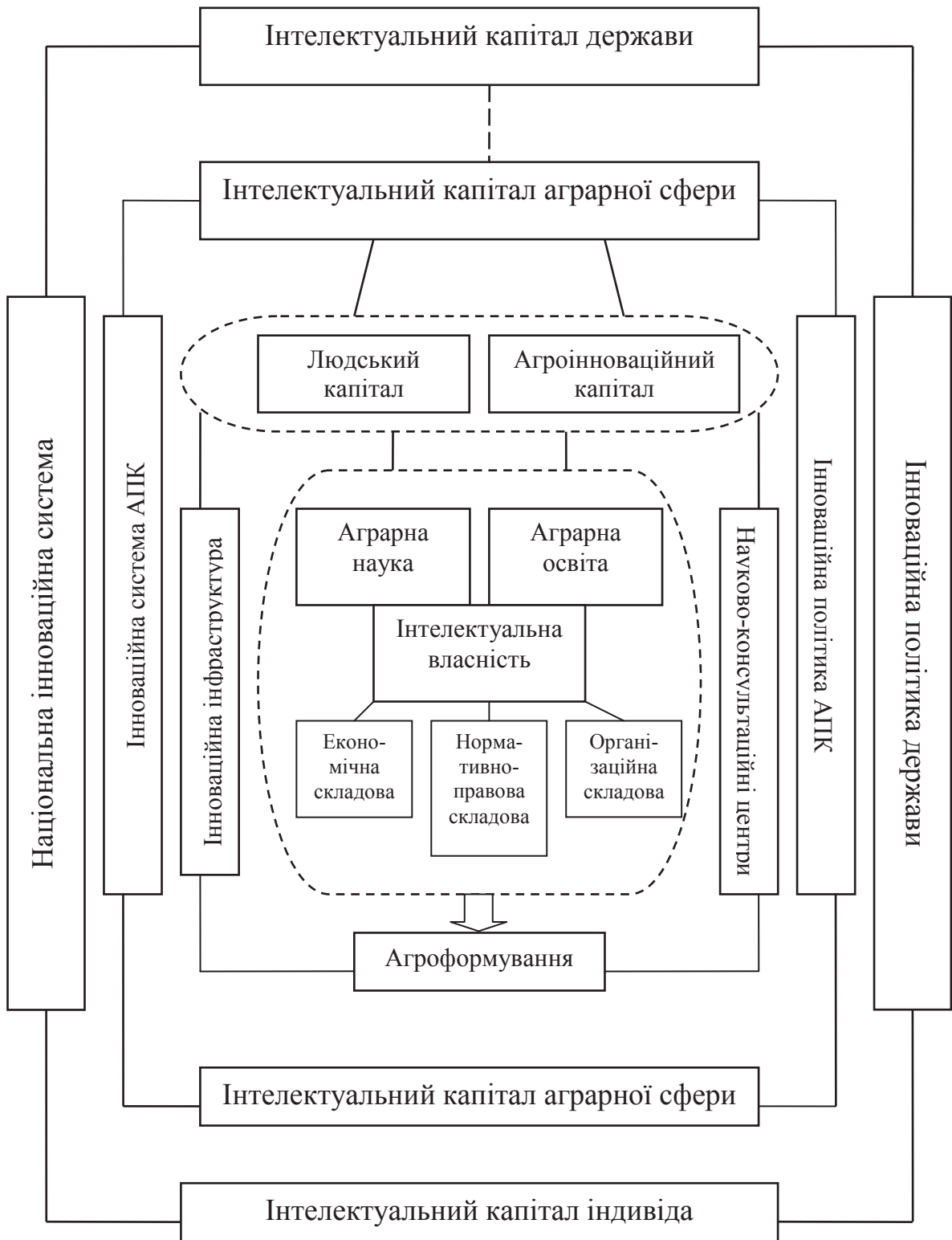

Рис. 1. Концептуальна модель розвитку інтелектуального капіталу аграрної сфери

Джерело: власна розробка автора.

Державна підтримка науково-технічної та інноваційної діяльності повинна передбачати формування обласних програм інноваційного розвитку, які будуть включати замовлення на наукову, науково-технічну й інноваційну продукцію, фінансування на обласному і державному рівні науково-технічних або інноваційних проектів; сприяння в отриманні для провідних наукових установ кредитних ресурсів міжнародних організацій; удосконалення нормативно-правової бази, що сприятиме розвитку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; виходу інтелектуального продукту на ринок.

Державна політика України має бути спрямована на максимальну підтримку власного інноваційного потенціалу, розвиток наукових і конструкторських центрів, забезпечення світового рівня науково-технічної політики. Доступ до даних світових банків новітніх технологій зорієнтує виробників до впровадження конкурентоспроможних розробок.

Держава повинна впливати на розвиток як державного, так і приватного секторів інноваційної діяльності. Заходи державного регулювання цієї сфери мають бути спрямовані на всебічне заохочення підприємництва та приватної ініціативи. Створення структур, які взяли б на себе функцію просування інтелектуального продукту до виробників, усунуло протиріччя між науковими установами і підприємствами.

Одним із напрямів, які стимулюють розвиток інноваційних може стати створення обласних аграрних науково-інноваційних фондів, головними завданнями яких будуть підтримка науки й забезпечення впровадження перспективних наукових розробок.

Інституціональна система розвитку інноваційної діяльності потребує досконалого інституційного забезпечення, а головне – створення інституціональних умов функціонування базисних і похідних інститутів. Важливо, щоб формуванням інституційних норм завершити модифікацію й адаптацію інститутів до ринкового середовища.

Висновки. Для успішного формування і розвитку інтелектуального капіталу, держава має підтримувати та стимулювати подальший розвиток тих

наукових і проектно-технологічних організацій, діяльність яких спрямована на перехід від традиційних технологій виробництва до розробки і впровадження принципово нових технологічних процесів, комплексних технологічних систем, що створюються на основі новітніх досягнень науки і можуть змінити технологічний уклад України. Побудова інноваційної моделі – один з основних шляхів, який забезпечить конкурентоздатність і поступальний розвиток аграрної галузі та відхід від сировинного, екстенсивного розвитку. В основу побудови інноваційної моделі покладено створення національної інноваційної системи, яка враховує, зокрема, інституційні чинники можливого ефективного поєднання таких складових, як наука, освіта, наукоємне виробництво, інноваційна інфраструктура. Вони каталізують національну модель інноваційного розвитку економіки і визначають її конкурентоспроможність. Потрібні ефективні структурні реформи й визначення державою своєї ролі щодо участі у розвитку галузі.

Список літератури.

1. Дайнеко В. Г. Интеллектуальный капитал: проблемы накопления и регулирования в экономике, основанной на знаниях / В. Г. Дайнеко // Вестник ВГУ, 2004. – С. 193–203.
2. Васильев П. П. О роли интеллектуального капитала на современном этапе / П. П. Васильев, В. В. Сергиенко // Интеллектуальный капитал: состояние, проблемы, перспективы : сб. материалов науч. конф. «Интеллектуальный капитал организации – ключ к развитию и росту экономики» / сост. и науч. ред. Т. М. Орлова. – М. : ЦЭМИ РАН, 2004. – С. 17–22.
3. Кулаєць М. М. Інноваційна діяльність в аграрній сфері / М. М. Кулаєць, М. Ф. Бабієнко, П. А. Лайко, О. Д. Витвицька // Економіка АПК. – 2011. – № 2. – С. 100–105.

Аннотація. В статті розкрито місце інтелектуального капітала і його складових в формуванні інноваційної моделі розвитку і определена роль державства в цьому процесі. Предложена концептуальна модель розвитку інтелектуального капітала з урахуванням інституціональних умов і результативності інноваційної діяльності в указанному секторі національної економіки.

Ключевые слова: інтелектуальний капітал, інноваційна модель, інноваційне розвиток, інтелектуальна власність, аграрна сфера.

Summary.

Statement of the problem. Background of intellectual capital in agriculture is primarily linked to the need intellectualization agro-economic relations, create favorable institutional environment for the spread of knowledge and of innovation model of development.

The main material. This article deals with the place of intellectual capital and its components in formation of innovative model of development and the role of state in this process. A conceptual model of intellectual capital development based on institutional conditions and results of innovation activity in that sector of the national economy are proposed.

The mechanism of development of intellectual property in agrarian sector is designed through the development of its components: economical, legal, organizational.

Conclusions. For the successful formation and development of intellectual capital, the government should support and encourage the further development of scientific and engineering technology organizations whose activities are focused on transition from traditional technologies to the development and implementation of innovative processes, complex technological systems based on the latest science and technology can change the way of Ukraine. Construction of innovative model - one of the main ways that ensure competitiveness and ongoing development of the agrarian sector and move away from the raw, extensive development

Keywords: intellectual capital, innovative model, innovative development, intellectual property, agrarian sector.

УДК 336.225.62: 63

Лабенко О.М. к.е.н., доцент,
НУБіП України

ОЦІНКА МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Анотація. В статті здійснено аналіз механізму податкового регулювання сільськогосподарського виробництва. Наведено наукове обґрунтування зміни механізму податкового регулювання сільськогосподарського виробництва. Визначено, що зміни зазначеного податкового механізму варто проводити в напрямку посилення регулюючої та стимулюючої функції податків, а саме врахування в податковому механізмі збереження (примноження) родючості землі.

Ключові слова: податковий механізм, сільськогосподарські товаровиробники, ефективність, регулювання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Питання механізму оподаткування